

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 44.

ΤΟΜΟΣ Β'.

22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1893.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΑΦΟΥΣΙΑΝ

Τὴν δευτέραν λοιπόν, αὐγούστου 3, ἀπῆλθον ἐκ τοῦ χωρίου Παδᾶ-Λιμᾶν εἰς Ἀφουσίαν, διαπεραιωθείς διὰ μικροῦ πλοίου εἰς τὸ χωρίον Ἀραπλάρ, ἢ καθ' ἡμᾶς Ἀράπιδες. Ἡ νῆσος Ἀφουσία στερεῖται τοῦ εὐτυχήματος τῆς δι' ἀτμοπλοίου συγκοινωνίας μετὰ τῶν λοιπῶν παρ' αὐτῇ νήσων, ὥστε διὰ μικρῶν πλοίων γίνεται ἡ εἰς αὐτὴν μετάβασις καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς εἰς ἑτέρας. Ἐν τούτοις τυγχάνει γνωστὴ κατ' ὄνομα πᾶσιν ἕνεκα τοῦ εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ τὰς περὶ ἐπαρχίας ἀποστελλομένου οἴνου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῇ δημοτικότητά τινα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀνίσχυρον εἰς προβάδισιν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τῶν κατοίκων καταστάσεως καὶ τοῦτο τερμῆριον ὅτι δημοτικότης ἢ ἀπλῶς ψιλὴ γνῶσις ὀνόματος ὀφειλομένη εἰς τὸν οἶνον ἐστὶ μὴδέν. Ἰσως, εἴπερ ἐκέκτητο ναυτικὸν ἢ Ἀφουσία, καθὼς εἶχεν ἄλλοτε ὁ Μαρμαρᾶς καὶ ἡ Κοῦταλις, ἰσως εἴπερ εἶχε διαρκῶς ἡ τῆς Προικοννήσου μητρόπολις ἀρχιερεῖς, οἳ ὑπῆρξαν ὁ Ἀνανίας, ὁ Κοσμάς, ὁ Σαμουήλ, ἄλλοιόν ἤθελεν ἔχει βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὑλικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἢ πτωχὴ νῆσος. Ἀλλ' ὅστις ὑπ' ὅψιν ἔχει πάσας ταύτας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀτυχίας, ὅστις πληροφορηθῇ ἐπιτοπίως ὅτι ὑπὲρ τὸ τρίτον τῆς νήσου μέρος αἱ ἀμπελοὶ κατέχουσιν αἱ ἀνέκουσιν εἰς τὸ βατοπεδινὸν μετόχιον τὸ κείμενον ἐπ' αὐτῆς, ἐπίσης ἀνέκων μέρος ἐστὶ κτῆμα κατοίκων τινῶν τῆς νήσου Κουτάλεως, καὶ, τὸ κυριώτερον, ὅτι κατὰ τὰ περὶ ταῦτα ἐκτὸς ἐπαισθητικῆς ἐδίδασσαν αἱ ἀμπελοὶ, συνεπείᾳ δὲ τῆς ζημίας ταύτης τὸ ἐπὶ τῆς νήσου κτῆμα ἠλαττώθη, οὐδαμῶς ἠθέλην ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῇ καθόλου πενιχρότητι. Συνεπῶς ἐφάνη παράδοξος καὶ πῶς ἀνεξήγητος ἡ εἰς Ἀφουσίαν ἐπίσκεψις ἀνθρώπου, μῆτε πρὸς ἀγορὰν οἴνου μεταβαίνοντος, μῆτε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀμπελῶν,

ἀς ἐπιμελοῦνται καὶ καλλιεργοῦσιν οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου κάτοικοι, μῆτε πρὸς ἀγορὰν καρπῶν, οὐς παράγουσιν οἱ κῆποι, οἱ εἰς τὴν κατοχὴν καὶ καλλιέργειαν διατελοῦντες τῶν ἀγαθῶν ὀθωμανῶν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ἀραπλάρ.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τὴν 3 αὐγούστου μὴνός διεπεραιώθη ἐπὶ μικροῦ πλοίου, ὅπερ ἐκυβέρνηα καλὸς ναυτικός, ὄνομα φέρων ἑλληνικόν, ἀνευ μορφῆς ἑλληνικῆς ἐν τούτοις. Εἰς τὰς νήσους ταύτας ἤκουσα μετ' ἐκπλήξεως, ἰσως καὶ λύπης τινός, ὅτι στρεβλοῦνται ἀνηλεῶς τὰ καλλίτερα τῶν ὀνομάτων ὁ Μενέλαος γίνεται τι ἀγριάκουστον μεταβαλλόμενος εἰς Μέον, ὑπὸ δὲ τὸ πιναρὸν περίβλημα τοῦ Πολυού οὐδεὶς εἰκάζει κρυπτόμενον τὸν Πολύδωρον, ὡς ἐκαλεῖτο ὁ πλοίαρχός μου — ἡλλοιωμένος ὅμως.

Τὸ χωρίον Ἀραπλάρ κεῖται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς Ἀφουσίας, ἀποκλειστικῶς ὑπ' ὀθωμανῶν οἰκούμενον, ἀνθρώπων ἐργατικῶτάτων, γεωργῶν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐννεμήκοντα σχεδὸν οἰκογενειῶν· τινὲς τῶν κατοίκων λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν, ὡς ὁμιλοῦσιν αὐτὴν οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς νήσου, δηλαδὴ τοῦ χωρίου τῆς Ἀφουσίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ νῆσος ἐλαβε τὸ ὄνομα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς ὁ μετέδωκεν αὐτῇ τὴν ὀνομασίαν· τὸ χωρίον τοῦτο, τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχον ἀπὸ τῶν Ἀράπιδων, ὡς καλοῦσι κοινῶς τὸ χωρίον Ἀραπλάρ, κεῖται πρὸς τὸ δυτικοδόρειον, οἰκούμενον ὑπὸ διακοσίων μόλις οἰκογενειῶν, τοσούτον ὅλον ὁμογενῶν, ὁρθοδόξων.

Ἀνερχόμενος μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ μου λόφον ὑπερκεῖμενον τῶν Ἀράπιδων, ἔμαθον ὅτι, κατὰ τὸν ζυγὸν ἀκριβῶς, ἀπ' οὗ ἀρχεται ἡ πρὸς τὸ χωρίον Ἀφουσίαν κατάβασις, ἐν τοποθεσίᾳ φερομένη τὸ ὄνομα «Ἀγίου Κωνσταντίνου», εὐρέθησαν πρὸ τινῶν ἐτῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν τοποθεσίαν «Συκαμίνεας» (τουρκ. ντουτ-γερί), πλῆθος ἀγγείων ἀνευ γλυφῶν καὶ γραμμάτων, ὡς καὶ κεραμίδες ἐπιτύμβιοι, ὧν μία μόνον εἶχεν ἐπ' αὐτῆς παραστάσιν τινα· πάντα ἐθραυσθῆσαν. Ὅταν οἱ χωρικοὶ ἀνευρίσκοντες ἀγγεῖα παλαιά

βλέπωσιν ὅτι ἐγὼ εἰσὶ κενά, θραύουσιν ἐξ ὀργῆς, μὴ εὐνοηθέντες ὑπὸ τῆς τύχης εἰς εὐρεσίαν θησαυρῶν ἐν αὐτοῖς· ἡ δὲ κεραμὴς ἦν ὡσαύτως αὐτοῖς ἀχρηστος· οὐτε ταμάχια, δυστυχῶς, αὐτῆς ἐσώζοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμῆς εἰς τὴν νῆσον ἐπισκέψεως, οὔτε πληροφορίαν ἠδυνήθησαν· ἡ μοὶ παράσχωσι περὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἄλλοτε τυχὸν ἐρειπίων οἰκοδομῆς εἰς «Ἁγίον Κωνσταντῖνον», ἔγθα πιθανῶς ἠγείρετο μονόδριον ἢ ναός· ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ ἦν ἀνεξήγητος εἰς ἐμέ, καθὼς ἦν ἀνεξήγητος εἰς τοὺς κατοίκους· ἡ ἐπιμονὴ μου, μεθ' ἧς ἐζητοῦν εἰδήσεις περὶ πλίνθων καὶ κεραμίων βυζαντινῶν, περὶ ὧν ἔδωκα πληροφορίας ἡ μάλλον ῥηπγίας ὅσας ἠδυνάμην.

Εἰς τὸν πρῶτον ἱερέα τοῦ χωρίου κ. Ζαχαρίαν, ἀρχιερατικὸν ἐπιτροπὸν, ἐπέδωκα τὴν αὐστατικὴν τοῦ μητροπολίτου γραφὴν, ἣν ἐγγόνισε μὲν εὐθὺς ὁ κάλως τοῦ Ὑψίστου λειτουργός, ὡς καὶ ὁ βοηθός αὐτοῦ νομίζω· ὅτι δυσκόλως ἐννέσσαν οἱ πρόκριτοι· εἴπερ ὑπῆρχον ὅλως τοιοῦτοι· διότι οὐδεὶς παρέστη πρὸ ἐμοῦ, πλὴν τοῦ πρωτοψάλτου· βραδύτερον ἐπληροφόρηθην περὶ δύο καλῶν προύχόντων, οἵτινες ἀγαθῆς θελήσεως μετέχοντες ἠδύναντο· ἡ παρὰ τὸν τόπον καλὸν τι.

Ἀπλὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως ἐγγράφω μοι μικρὰ πράγματα, μάτην ὅμως ἐζητήσα καὶ παρὰ τῶν ἱερέων πληροφορίας. Ἐπιγὰφαι ὅμο μόνον εὐρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ· ἡ μὲν ἀναθηματικὴ πιθανῶς, ἡ δὲ ἐπιτύμβιος, οὐδὲν ἔδωκεν· μετὰ δευτέρᾳ ἰδοὺ τι λέγει

ΕΝΘΑΚΑ ΤΑΚΗΤΕ ΤΟ ΠΕΔΙ ΤΡΥΦ

καὶ ἀνῆκει εἰς τὰ πρὸ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἐτη, μετῆνέχθη δὲ βεβαίως ἐξώθεν καὶ ἐρρίθη ἐπὶ τοῦ εδάφους, χοροστατοῦσα μεθ' ἑτέρων τεμαχίων μαρμαρίων καὶ πλινθῶν, δεικνυσούσῃ τὴν πενιχρότητα τῶν χρόνων, καθ' ὅσας ἀνυψεθῇ ὁ ναός· Ἡ σημερινὴ οἰκοδομὴ συντελεσθῇ τῷ 1833, ἀλλ' ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν εἰκόνων, παραστατικὴ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, ἐξωγραφῆθη τῷ 1749 (ΑΨΜΘ). Ὡσαύτως ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς οἰκονομικῆς τοῦ ναοῦ διαχειρίσεως οὐδὲν μαθηγόμεν ἀρχαιότερον τοῦ 1842· Ἐξώθεν ὅμως τοῦ ναοῦ διέκρινον ὀλίγα λείψανα κτιρίων ἀρχαίων, ἀλλ' ἀκόμῃον, τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως παλαιοῦ ναοῦ. Μάτην ὡσαύτως ἠρεύνοντα βιβλία τινα παλαιὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, μὴπως ἐν ὧν καὶ περισελίδοις καὶ τοῖς πινακίοις αὐτῶν εὐρὴ ἀποδημιώματα διαωγίζοντα τυχὸν τινα συμβάντα, καταστροφάς, ἀνεγέρσεις, ἀνοικοδομήσεις, σφραγισμούς, ἢ τι τοιοῦτον. Μάτην ἐν ἑτέρῳ μικρῷ ναῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐζητήσα ὑπὸ πνεύμα παρόμοιον. Εὗρον μόνον ἐπώνυμον ἁγίασμα, ὑπὸν μοὶ παραδεικνύον τεκμήριον ἢ ὑπάρχοντα βυζαντινῆς τέχνης. Ἐξω τοῦ χωρίου εὐρίσκονται ὀλίγα τὰ τοιαῦτα.

Ἀλλ' αὖ καὶ ταύτων τὰ πενιχρότατα εἴρηκα, οὐδ' ὡς προειρήκασι τὰς περὶ τοῦ ἱερατικοῦ τῆς νῆσου

παρελθόντος ἐρεύναν ἡμῶν· ἀλλ' ἑτέρου τὰ ὀνόματα ἥκιστα πρὸς τοῦτο συμβάλλοντα· Οὐ μακρὸν τοῦ χωρίου τοῦ τῷ ὁσῶφ φερόντος· ὁδὸς περὶ τούτου μόνον ἡμῖν ὁ λόγος· εἶσται· εὐρεται ἁγίασμα, τίτλον φέρον «Ἁγία Τρίτη», τίτλον, ὅστις οὐδεμίαν ἀκτίαν προχέει φωτὸς ἐπὶ τῶν εἰρησίων τῶν φρονούντων ὅτι, ὅπου νῦν ἁγίασμα· ἐκεῖ παρὰ βυζαντινοῖς ὑπῆρχεν ὁμώνυμος ναός· Τίς ὁ πάτριον ἄνθος τοῦ ναοῦ;

— Τίς ὁ πάτριον τῆς ἁγιασμένης πηγῆς; Ἡ μνήμη τοῦ ἁγιάσματος· εἰταὶ τὴν τρίτην τοῦ Πάσχα. Πέριξ σῶζονται θεμέλια τετραγώνου μεγάλης οἰκοδομῆς· Οὐ μακρὰν ὡσαύτως τοῦ χωρίου βλέπει τις λείψανα μεγάλης ἐπίσης οἰκοδομῆς, ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν λιμένα· πλὴν ὑπερθύρου τινὸς φέροντος ἐλ' αὐτοῦ σταυρὸν, οὐδὲν μνημεῖον ἐνσημον, ἀλλὰ πλῆθος τετρῶν ἐμφορῶν μοὶ τὴν ἀλ- λοτε ὑπαρξιν οἰκοδομητοῦ ναοῦ μαρτυροῦσιν. Οἱ κάτοικοι νομίζουσιν αὐτὰ λείψανα ναοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος, οὕτω δὲ καλοῦσι καὶ νῦν. Αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου, κυρίως αἱ μητέρες, ἀδελφαὶ καὶ σύζυγοι τῶν ἀποδημιούντων ναυτῶν, πιστεύουσιν· ἡ τοῦλάχιστον ἐπίστευον ἄλλοτε ποτε· ὅτι εἴπερ ὁ ναυτιλλόμενος ἔμενε μακρὰν τῆς πατρίδος ἐπ' ἀνέμων ἀντιέξῳν κωλύμενος· ἡ ἐπιστρέφει· ἡρκεῖ ἵνα θυμώσῃ· αὐταὶ περιφερόμεναι περὶ τὰ ἐρείπια τρις, ὅπως μεταβάλλω τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνέμων, καὶ εὐκολύνωσιν τὴν ἐπάνοδον· Ἀγνοῶ ὅπως εἰ πολλῶν ἅμα ναυτῶν τε καὶ πλοίων κατ' ἐναντίας πλεόντων διευθύνσεις, ἠδυνήθησαν· ἡ τυχὸν τῆς ἐπιστροφῆς.

Εἰς τρεῖς τοποθεσίας ἐπέστρεψα προδοκῆναι καὶ τὰ εἴρηκα τούτων περιβάλλει καὶ παραδόσεις τις ἔχουσα ἱστορικὴν πὺς ὑπόστασιν. Πρὸς τὰ νῆματα τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν οὐκ ἐγγύς, ἀνυψεθῇ πρὸ τῶν ἐτῶν μαρμαρίων ἁγίασμο· ἡ δὲ πρὸς τὴν ἱερὰν τελετὴν κειμένην· ἔγω γεμίζω αὐτὴν βωμῶν· οἱ ἐπ' αὐτῆς ἀναγεγνησκόμενοι ἄνθρωποι ἀνγρετοῦσιν ἀλλήλους· οἱ ἀλλήλους ἐξ ἀνθρώπων· Ἡμεῖς τῆς ἱερᾶς φιλίας ὁμοῖον περὶ πολλῶν, οὐκ ἀταράχους ἀφῆκα· ὁμοῖον ἱεροῦμον· κίονες τεταγμένοι τὰ πάντα μαρτυροῦσι τὴν ὑπαρξιν οἰκοδομῆς παλαιᾶς εὐρυτάτης.

Ἀνωτέρω ταύτης ὑπάρχει μαρμαρίων· τοῦ βατοπεδίου μετοχίου, τοποθεσία τις πετρῶν ἀνάπλεως «Ἐκκλησιᾶς» καλούμενη νῦν· ὑποδεικνύει ὅτι πρὸ χρόνων ἠγείρετο μονόδριον· ἐπὶ αὐτῇ ὕδατος πηγὴ κατωτέρω κειμένη τῆς «Ἐκκλησιᾶς», ἀποκαλεῖται «Βρύσις τοῦ σταυροῦ», λέγεται δὲ ὅτι μοναχὸς τις ἀγένης αὐτῇ μονάζων ἔδωκεν εἰς τὴν βρύσιν τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ὅλως πρὸς νότον τοῦ χωρίου καὶ πρὸς ὅν πλινθίον, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «Ἁγίου Ἰωάννου» τεράχια πολλὰ μαρμαρίων παραστατῶν, ἢ ἐρθύων, καὶ κίονων, ἐμφανίζοντι ἐν τῇ καταστροφῇ, ἢ ἐπινοῦνται διασπλῆς τὴν πάλαι ποτε μνημῆς· ὅτι ὁμοῖον ὁμοῖον τῷ. Κατὰ τὴν παραδοξὴν δὲ μνημῆς αὐτῆς ὁμοῖον κατὰ τὴν 20^{ην} αἰχμαλωτίαν ἀποκατεστάθη δ' ὑπὸ πειρά- των καὶ ἐκκατεστάθη καθ' ἡν ἡμέραν ἠγείρεται πα-

σταδίων τῶν ἁφουσιανῶν, καὶ φανήσεται προδότης τῆς σχολῆς αὐτῶν, ἥτις ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ὀκτάδων οἴνων, κατὰ μέσον ὄρον ἐξ Ἀφουσίας ἐτησίως παραγομένου, καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν εἰσπράξεων τρέφοντος τὰς ὀλίγας οἰκογενείας τῆς νήσου, ἐλάχιστα δύναται ἵνα πορισθῇ. Πιθανὸς τὸ μετόχιον ἐστὶ πλούσιον ἐν μέσῳ τόπου πτωχοῦ, παραδόξον ἀποτελοῦν φαίνοντον, οὐ πρὸς θεῶν καὶ μόνον οὐσίαις τίθετε μεταβῆ. Ἐπὶ τῆς ἁρδεως τοῦ παραδόξου, τοῦτον φωνὴ ἀσθενείας, πονοῦσα τὴν κοινότητα, βεβαίως εἰσακουσθήσεται παρὰ τοῖς προέχουσιν τοῦ Βασιλεῖος μοναχοῖς, ἵνα μὴ τὸ μὲν μετόχιον ἀντιθεσὶν ἀποτελῇ διαρκῶς πρὸς τὴν πνευματικὴν πτωχείαν τῆς νήσου ταύτης, ἡ δὲ νῆσος ἄλλην ἀντιθεσὶν πάλιν πρὸς τὴν ἀπέναντι αὐτῆς Κούταλιν, τὴν τοσοῦτ' ἀπορημένην ἐν πᾶσιν ἐποχῇ.

ΜΑΧΟΥΡΗ 12. ΓΕΛΕΩΝ.

ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

Παρατηρηθεὶς ἐπὶ τῶν χρονολογικῶν καταλόγων τοῦ δεσποῦ, μητροπολίτου Ἀμαθείας κ. Ἀνθίου, Ἀλεξούδη.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀνέγγουμεν ἐν τῷ ὑπὸ ἀριθμὸν 6,416 καὶ χρονολογίαν 5 Δεκεμβρίου 1890 φύλλῳ τοῦ «Νεολόγου» τὸν κατάλογον, ὃν ἐδημοσίωσαν ἡ Α. Σεβ. ὁ Μητροπολίτης Ἀμαθείας κ. Ἀνθίος περὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκοπῶν καὶ μητροπολιτῶν τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. Ἡ Α. Σεβ. γράφων ἐν τῷ σπουδαίῳ ἔργῳ αὐτοῦ τὸν κατάλογον τῶν Ἰωαννίνων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων, οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς συστάσεως τῆς μητροπόλεως, περὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ ἐπισκοπῶν, παραλείπει δὲ καὶ τινὰς περὶ τῶν καλῶν νομίμων καὶ ὁμιλιῶμεν ἐνταῦθα. Τὰ Ἰωαννίνα, κείμενα ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τῆς Παμβώτιδος λίμνης, ὡς ἐπισκοπὴ δὲ ἄρχονται γ' ἀναφαίνονται περὶ τὰ τέλη τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντίνῳ Σύνοδον ἐπὶ Φωτίου τοῦ πατριάρχου (Γ. Χ. Χασιώτου Πραγμ. περὶ Δωδών. σελ. 119), ἣν δὲ πέμπτῃ κατὰ τὴν τάξιν ἐπισκοπῇ καὶ ὑπῆγοντο εἰς τὴν τῆς Νικοπόλεως μητροπόλιν, διότι ἡ Νικόπολις τότε ἦν μητροπολις μετὰ δεκά ἐπισκοπῶν ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ Καίσαρος πρώτων τῶν πόλεων τῆς Ἡπείρου οὐδὲν ἐπεσκέψατο καὶ ὁ ἀποστόλος Παῦλος, ὅστις ἐοῦστος τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν τῷ 64 ὡτησίῳ εἶπε καθ' ὃ, περιουσίαν τὸ Ἰλλυρικόν ἐγὼ γὰρ παραχειμάσθην ἐν Νικοπόλει (Πρεβ. δέξ.) ὡς ἐξάγεται ἐξ ὧν γράφῃ πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Τίτον τὸν ἀποστόλον: «ὅταν πέμψω Ἀρτεμῖαν πρὸς σὲ ἡ Τυχικὸν σπουδαστὴν ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν, ἐκεῖ γὰρ κέκοιται παραχειμάσαι (πρὸς Τίτον ἐπιστολ. Πάβλ. κεφάλ. Γ' 8). Ἡ Νικόπολις τότε ἐπισκοπὸς πόλις κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πολιτ.

διοικήσιν ἦν ἡ Δ' κατὰ τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανῷ τῷ 510 μ. Χ. ἐκκλησίᾳ, διαίρεσιν καὶ εἶχεν ἐπισκόπους τὸν Βονίτιον, τὸν Ἀετοῦ, τὸν Ἀγχυραίου, τὸν Ρωγῶν, τὸν Φωτικῆς, τὸν Δουίνουπόλεως, τὸν Φοινίκης, τὸν Βουθρωτοῦ, τὸν Δωδώνης, τὸν Ἀδριανουπόλεως, τὸν Εὐροίας κτλ. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἐπισκοπῶν, αἵτινες ὑπῆγοντο τῇ τῆς Νικοπόλεως μητροπόλει ἦν καὶ ἡ τῶν Ἰωαννίνων ἐπισκοπὴ, ἥτις φαίνεται ὅτε μὲν Νικοπόλεως, ὅτε δὲ Ναυπάκτου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ σοφοῦ Λέοντος ὑπῆγοντο εἰς τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου Αἰτωλίας, ἐννέα ἐπισκοπαὶ ὡς τῆς Ἀγγελῶν, Ἰωαννίνων, Δουίνουπόλεως κτλ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐννέα ἐπισκοπῶν, τῶν εἰς τὴν τῆς Νικοπόλεως μητροπόλιν τότε ὑπαγομένων, τὰ Ἰωαννίνα ἀντικαθίστασι τὴν Δωδώνην, διότι ἡ παροικία τῆς ἐπισκοπῆς Δωδώνης εὐρεταὶ ἀδιστάτως κεκμένη κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν (περὶ Δωδών. Πράγματ. σελ. 48), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἐκ τῶν δώδεκα ἐπισκοπῶν τῶν πάλαι ἐν τῇ παλαιᾷ Ἡπείρῳ ἀκμαζουσῶν, εὐρίσκουμεν τὴν μὲν Ἀγχυραίου συγχωνευθεῖσαν τῇ τῆς Χειμάρρας, τὸ δὲ Γραδίσκιον (Γαδίσκι) τῇ τῆς Δουίνουπόλεως, τὴν Φοινίκην τῇ τοῦ Δελδίνου κτλ. Ἀπολείπεται οὖν ἡ τῆς Δωδώνης παροικία ταύτην δὲ οὐκ ἀλλὰ οὐκ ὁριστέον εἴη ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ τῶν Ἰωαννίνων δικαιοδοσίᾳ. Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Δωδώνης κατ' ἐκρίθειαν οὐδὲν γνωρίζομεν ἐκ ποίας Συνόδου καὶ ἐπὶ τίνος αὐτοκράτορος ἐγένετο ὁ δὲ ἐπισκοπικὸς ναὸς κατὰ φυσικὸν λόγον ἀντικατέστησε τὸν ναὸν τοῦ Δωδωναίου Διός. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν μαθάνομεν ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Δωδώνης μνημονεῖται μέχρι τῆς ἐκτῆς ἑκατονταετηρίδος (Γ. Χ. Χασιώτου Πραγμ. περὶ Δωδώνης, 118—119), καὶ κατ' ἄλλους μέχρι τοῦ Η' καὶ Θ' αἰῶνος, ἐνθα ἐκτίσθησαν τὰ Ἰωαννίνα, ἀλλὰ ὅτι μνημονεῖται ἡ Δωδώνη δὲν ὑπάρχει ὡς ἐντελὴς ἐξηγηθεῖσα, ὑπερμεσότης τῆς ἐκτῆς ἑκατονταετηρίδος (Πραγμ. περὶ Δωδώνης, Ἀραβ. σελ. 32—33), ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γότθων τοῦ Τοτίλα 551 ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐξεδιόντες εἰς τὴν Ἡπείρον ἀνέβησαν καὶ μέχρι τῆς Δωδώνης, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν οὐδεμιᾷ συνόδῳ οὔτε οἰκουμένη, οὔτε τοπικῇ, καὶ ἐν οὐδενὶ ἐπισκοπικῷ γράμματι ἡ ἐπισκοπὸς ἐκθροῖται λέγεται περὶ αὐτῆς οὐδὲν. Τροπικῆς ὁ γραμματικὸς, ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἀκμάσας, ἀναφέρει ἐν τῷ Συνεδίῳ τὴν πόλιν Δωδώνην μετὰ τὴν Νικόπολιν μητροπόλιν τοῦ 16' ὁματός τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κτλ. Ἡ Α. Σεβ. ὁ ἅγιος Ἀμαθείας κ. Ἀνθίος περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Δωδώνης δὲν κἀμινε λόγον παντελῶς, οὔτε καὶ περὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς, οἵτινες ὁσονδήποτε ἀκαταχθῶν ἐν τῷ χρόνῳ, καταλόγῳ τῶν Ἰωαννίνων, παρ' ἡμῶν δὲ δημεῖονται οἱ ἐξῆς, οἷς ἡ ἱστορία μνημονεῖται: «Θεόδωρος ἐπισκοπὸς Δωδώνης ἡ παλαιᾶς Ἡπείρου τῷ 197 μ. Χ. κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον. — Φιλόθεος τῷ 372 μ. Χ. κατὰ τὴν ἐν Χαλκιδόνι Σύνοδον. — Θεόδωρος τῷ 431 μ. Χ. ἐν τοῖς

*) Ἀποσπάσμα μακρᾶς διατριβῆς περὶ Προκωνήσου.

1) Σημ. Ἐρείκια νῦν, πρότερον μητροπολις Ἀγχυρᾶς, Ἀγχυραίου, Ἀντισσοῦς, κατὰ τὸν 120 μ. Χ. ἔπειτα Ἰουστινιανῷ πόλις ὡς περιεβλεπτοῦν ὑπὸ Ἰουστινιανῷ τῷ 550 μ. Χ. Ἦδη χωρὶς ἐκ 55 οἰκογενειῶν, Σταγόπολις ἢ Νεοπόλις ὀνομαζόμενα.